

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

GÖZETİM TOPLUMU VE İNTERNET

Veysel Bozkurt (*)

bozkurt@uludag.edu.tr

Tarih boyunca iktidarların en önemli araçlarından birisi olan “gözetim”in kökleri çok eskilere kadar gitse bile, toplumsal yaşamda asıl ağırlığını modern zamanlarda hissettirmeye başlamıştır. Özellikle ulus devletlerin ve büyük ölçekli bürokratik örgütlerin gelişimine paralel olarak, gözetimin de yaygınlaşmasına tanık olunmuştur.

Marx, Weber ve Gözetim

Sosyal teoride, sistematik izleme olarak adlandırabileceğimiz gözetim konusuna, ilk olarak Karl Marx dikkat çekmiştir. Marx’a göre *gözetim, emek ve sermayenin arasındaki mücadelenin bir unsurudur*. Köleliğin ortadan kalkması ve kapitalizmin gelişimine paralel olarak, emeğin eski yöntemlerle çalıştırılması imkansızlaşmıştır. Biçimsel olarak özgür hale gelmiş olan işçilerin düşük maliyetle en yüksek üretimi sağlayacak şekilde çalıştırılabilmesi için, kapitalist yöneticiler kendilerini işçileri denetlemek zorunda hissetmişlerdir. Bu sebeple işçileri gözetlemek/izlemek ve disiplin altına alınmış bir güç olarak boyun eğmelerini sağlamak için, günümüzde “yönetim” olarak bildiğimiz şey gelişmiştir. İşçileri fabrikalarda ve atölyelerde bir araya getirme fikri sık sık, teknik verimliliği azamiye çıkarmanın, makinaların tam kullanımını sağlamanın bir yolu olarak görülmüştür. Oysa Marx’a göre farikaların kullanımı, işçilerin faaliyetlerinin gözetimi yoluyla, emeğin disiplininin sağlanması, en az ötekiler kadar önemlidir (Lyon, 43). Biraz tek yanlı da olsa Marx’ın görüşleri, modern gözetim kavramının anlaşılması bakımından önem taşımaktadır.

Bir anlamda Marx’ın ruhuyla hesaplaşarak görüşlerini geliştiren Max Weber (s.193) ise, rasyonel örgüt modeli olarak gördüğü bürokratik yönetimlerin özelliklerinden birinin “ayrıntılı kayıt ve dosyalama” olduğunu belirtmiştir. Weber’in verimliliği azamiye çıkarttığını söylediği bu sitem, bir yazara göre aslında “*azamiye çıkartılan bir sosyal denetim*”dir.

Bilim adalarının dışında da yeni teknolojilerinin gelişim sürecine paralel olarak ağırlık kazanan modern gözetimin tehlikelerine dikkat çeken çalışmalar mevcuttur. Bunların başında da hiç kuşkusuz, Orwal’ın daha ziyade baskıcı Stalin yönetiminden ilham alarak yazdığı söylenen ünlü romanı “1984” gelmektedir. Orwal çağının çok ötesinde bir uzak görüşlülük ile yazdığı bu ünlü romanında, Büyük Birader adını verdiği dev bürokratik organizasyon tarafından vatandaşların 24 saat gözetim altında tutulduğu bir toplumunu son derece çarpıcı bir biçimde anlatmaktadır. Orwal’ın çizdiği karanlık senaryo, vatandaşların düşüncelerinin dahi denetlendiği, totaliter bir topluma doğru gidildiği şeklindedir.

* Doç. Dr. Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Foucault, Panopticon ve Gözetim

Ancak gözetim konusunda en çarpıcı ve etraflı analiz, postmodern teorisinin en önemli isimlerinden Michel Foucault'dan gelmiştir. Foucault gözetimi sadece örgütler açısından değil, toplumun genelinde daha geniş bir disiplin bağlamında ele almıştır. Foucault'dan sonra gözetim sosyal teoride merkezi bir öneme sahip olmuştur. O'na göre *modern toplumun kendisi disipliner bir toplumdur*. Bu toplumda iktidar teknikleri ve stratejileri daima var olmuştur. Bunlar başlangıçta ordular, hapishaneler ve fabrikalar gibi belli kurumlar içinde gelişmeler bile etkileri sosyal hayatın dokusuna nüfuz etmiştir (Lyon, s.44).

Foucault(s.245-285), modern toplumda gözetimi anlatmak için, Bantham'ın Panopticon hapishanesi metaforunu kullanmıştır. Bantham'ın Panatpticon'u bu düzenlemenin mimari biçimidir. Bunun *ilkesi bilinmemektir*: Çevrede halka halinde bir bina, merkezde bir kule; bu kulenin halkanın iç cephesine bakan geniş pencereleri vardır. Çevrede bina hücrelere bölünmüştür; bunlardan her biri binanın tüm kalınlığını kat etmektedir. Bunların biri içeri bakan ve kuleninkilere karşı gelen, diğer de dışarı bakan ve ışığın hücreye girmesine olanak veren ikişer pencereleri vardır. Bu durumda merkezi kulede tek bir gözetmen ve her bir hücreye tek bir deli, bir hasta, bir mahkum, bir işçi, veya bir ilk okul çocuğu kapatmak yeterlidir. Geriden gelen ışık sayesinde, çevre binaların içindeki küçük silüetleri olduğu gibi kavramak mümkündür. Burada her oyuncu tek başınadır, tamamen bireyselleşmiştir ve sürekli olarak görülebilir durumdadır. Görülmeden gözetlemeye olanak veren düzenleme, sürekli görmeye ve hemen tanımaya olanak veren mekansal birimler oluşturmaktadır. Sonuç olarak, hücre ilkesi tersine döndürülmekte veya daha doğrusu onun üç işlevi –kapatmak, ışıktan yoksun bırakmak ve saklamak- ters yüz edilmektedir. Bunlardan yalnızca birincisi korunmakta ve diğer ikisi kaldırılmaktadır. Tam ışık altında olma ve bir gözetmenin bakışı, aslında koruyucu olan karanlıktan daha fazla yakalayıcıdır.

Foucault'ya göre *görünürlük bir tuzaktır*. Panopticon'da mahkum, *görülmede ama görememektedir*. Bir bilginin nesnesidirler ancak bir iletişimin öznesi olamamaktadır. *Panopticon'un büyük etkisi de buradan kaynaklanmaktadır; tutukluda iktidarın otomatik işleyişini sağlayan bilinçli ve sürekli bir görünülebilirlik hali yaratarak*.

Panopticon, çok farklı arzulardan hareketle, *türdeş iktidar etkileri imal eden*, harika bir makinedir. Gerçek bir tabi olma durumu, hayali ilişkiden mekanik olarak doğmaktadır. Öylesine ki, mahkumu iyi davranmaya, deliyi sakın olmaya, işçiyi çalışmaya, okul çocuğunu özenli olmaya, hastayı tedaviye uymaya zorlamak için *güç kullanmaya gerek kalmamaktadır*. Artık demir parmaklıklara ve kocaman kilitlere gerek yoktur.

Gözlem mekanizmaları sayesinde, insanların tutumları üzerinde daha etkin olmakta, daha fazla nüfuz olanağı sağlamaktadır. İktidarın tüm ilerlemelerin üzerinde bir bilgi artışı yer almakta ve bu iktidarın icra edildiği bütün yüzeylerin üzerindeki bilinecek nesneleri keşfetmektedir.

İktidar olağan dışı bir belanın karşısına dikilmekte ve *kendini her yerde mevcut ve görünür hale getirmekte*. *Yeni çarklar icat etmektedir*. Bölümlere ayırmakta, hareketsiz kılmakta ve çerçevelemektedir. Ayrıca *gözetim, sürekli bir kayıt sisteminden de destek almaktadır*.

Panaptikon makinasından kaynaklanan iktidar artışının tiranlığa dönüşme tehlikesi yoktur. Disiplin düzeneği demokratik olarak denetlenecektir. Foucault'ya göre, özgürlüğü keşfeden

“Aydınlanma Çağı”, disiplinleri de keşfetmiş ve modern toplum bir anlamda “gözetim” ve “disiplin”in egemen olduğu bir toplum haline gelmiştir.

Gözetim Toplumu, Gizlilik ve Yeni Teknolojiler

Foucault’un da son derece çarpıcı bir biçimde ortaya koyduğu, “bir veya daha çok kişinin iletişim ya da eyleminin sistematik olarak araştırılması ya da izlenmesi” (Bogonikolos) olan gözetim kavramı son dönemde, İnternet gibi enformasyon teknolojilerinin gelişim sürecine paralel olarak özel bir önem kazanmıştır. Bu sayede *toplanan kişisel enformasyonun miktarı sürekli artmıştır*. Enformasyon teknolojileri, potansiyel olarak olağanüstü kalabalık bir kitleyi, gözetimciler için, *görünmeksizin ya da bilinmeksizin* izlenebilir hale getirmiştir.

Ayrıca geçmişin teknolojilerinden farklı olarak enformasyon teknolojileri bilgiyi *depolayabilmektedirler*. Yeni teknolojiler Bentham’ın Panopticon tasavvurunun potansiyel bir aracı haline gelmiştir (Garry T. Marx).

Enformasyon sızmaları günümüzde aşırı boyutlara ulaşmıştır. *Kamusal ve özel alan arasındaki hat* zayıflamıştır.

Bu görüşlerden hareketle Gary T. Marx, gözetim toplumu kavramını ortaya atmıştır. O’na göre gözetim toplumu, bilgisayar teknolojisiyle, bütünsel denetimin önündeki engellerin yıkıldığı bir durumu ifade etmektedir. Yeni teknolojiler, gözetim potansiyelini sürekli artırmaktadır. Marx’a göre *içinde yaşadığımız gözetim toplumunda artık hepimizin gizliliği tehdit altındadır*.

Özel Yaşamın Gizliliği

Aslında gerek ulusal gerekse uluslararası antlaşmalarla bugün gizlilik hakkı koruma altına alınmıştır. Örneğin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi’ne göre *gizlilik temel bir insan hakkıdır*. Yasalar, özellikle özel yaşamın gizliliğinin korunmasına yönelik çok sayıda düzenleme getirmektedir. Resmi otoriteler de dahil, herkes, başkalarının gizlilik hakkına ve özel yaşamının mahremiyetine saygı göstermek zorundadır. Bunun tek istisnası yasaların çiğnenmesi olabilir; ki o da kanunlarla düzenlenmiştir.

Ancak teorik olarak gizlilik hakkını totaliter yönetimler dışında tüm ülkeler kabul etmekle birlikte neyin gizlilik kapsamına girdiği konusunda uygulamada ciddi sorunlar mevcuttur. İlk defa, 1890 yılında Harvard Law Review’da Warren ve Brandies, gelişen teknolojinin gizlilik hakkını tehlike atmasına dikkat çekmişlerdir. Onlara göre gizlilik *“yalnız kalma hakkıdır”*. Warren ve Brandies, geçtiğimiz yüzyılda fotoğrafın yaygınlaşmasının gizliliği hakkını tehdit ettiğini iddia etmişlerdir.

Daha sonraki yıllarda gizliğin şüphesiz başka tanımları da yapılmıştır. Örneğin bir başka yazara göre gizlilik sizin *hakkınızdaki kişisel enformasyonun korunabilmesi hakkıdır*. (Bonavia., s.25-30) Yine *gizlilik*, bireylerin, grupların ya da kurumların ne zaman, nasıl, ve ne miktarda enformasyonu diğerleriyle etkileşimde verebileceğini belirleyebilmesidir. Ancak elektronik alanda neyin özel neyin kamusal olduğunun ayırımı yapmak son derece güçtür (Bogonikolos). Nitekim yeni teknolojilerin artışı, özel alanının sürekli daraltılması şeklinde algılanmaya başlanmıştır. Teknolojik gelişme bu hızla giderse önümüzdeki dönemde gizliliğin ortadan kalkacağına ilişkin kaygılar artmaya başlamıştır.

Gizliliğin tehdidi bir çok kaynaktan gelmektedir. Örneğin günümüzde medya bunun en önemli kaynaklarından birisini oluşturmaktadır.

Bunun yanı sıra resmi otoriteler daha sağlıklı kamu hizmetleri sunmak, suçlularla mücadele etmek, vergi toplamak gibi, makul nedenlerle düzenli olarak sıradan insanlar hakkında enformasyon toplamaktadır. Amerika, İngiltere, Kanada ve Avustralya gibi ülkeler suçluların ulusal DNA verilerini kayıtlara geçirmektedirler.

Yine enformasyonun güç olduğunu bilen büyük işletmeler de sokaktaki insan hakkında sürekli olarak veri toplamaya, bunları biriktirmeye ve eşleştirmeye devam etmektedir. Hemen hemem hiç kimse kendisi hakkında nerelerde, ne gibi verilerin toplandığını bilmemektedir. İşletmelere yönelik olara “junk-mail” uygulaması en çok şikayet konuları arasındadır. Ancak bunun enformasyon buzdağının sadece görünen yüzü olduğuna ilişkin yaygın bir kanat vardır.

Ticari ve kamu otoritelerinin veri bankalarındaki kişisel verilerin hacmi, bilgisayar teknolojisindeki ilerleme ile son yıllarda sıçrayarak büyümüştür. En çok bilgisayarlaşmış toplumların başında gelen Amerika bu yolun öncüsüdür. Fakat diğer ülkelerde bu yolun çok gerisinde değillerdir.

Bilgisayarlardaki ilerleme ikili bir etkiye sahip: Onlar sadece enformasyonu toplamayı kolaylaştırmıyor; aynı zamanda, analiz etme yeteneğine sahipler.

Kredi kartları ile yapılan alışverişler, telefon konuşmaları, süper maket kayıtları ve diğer finansal işlemler sıradan vatandaşın bütün günlük yaşamına ilişkin verileri bilgisayarların hafızalarında depoluyor. Örneğin The Economist’e göre Acxiom Corporation in Conway adlı tek bir şirket, veri bankasında Amerikan hane halkının yüzde 95’inin kamusal ve tüketim enformasyonunu muhafaza edebiliyor (The Economist). Son dönemde olağanüstü bir hızla yayılan İnternet teknolojisi ile birlikte gözetimin artış hızı çok daha fazla ivme kazanmıştır.

İnternet ve Gözetim

Bugüne kadar İnternet konusunda temelde iki yaklaşımdan bahsedilebilir. Bunlardan birincisi “ilerlemeci” bir anlayış içerisinde bu teknolojinin “özgürleştirici” etkisini ön plana çıkartmaktadır (Mathews).

Bu yaklaşıma göre, İnternet “bilgi parmaklarınızın ucunda” sloganında olduğu gibi, bilgiyi bir yerden başka bir yere olağan üstü hızla taşımaktadır. Enformasyon/bilginin güç olarak algılandığı bir çağda bu teknoloji, bir çok araştırmacı/uygulamacı için olağanüstü geniş imkanlar sunmaktadır.

Bunun yanı sıra, İnternet’in “anarşist” karakteri, denetimde uzaklığı, zaman ve mekandan bağımsızlığı, *Stalinist/otoriter yönetimleri çok daha fazla sınırlandırma* etkisine sahiptir. Bir merkezin olmadığı siberuzayda insanlar, otoriter yöneticilerden bağımsız, taleplerini daha kolay ifade edebilir hale gelmişlerdir. Özellikle otoriter yönetimler içindeki muhalif gruplar bu teknoloji sayesinde uluslararası normlara ters düşen uygulamaların önlenmesi konusunda dış dünyadan daha kolay destek bulabilir hale gelmişlerdir.

Ölçek kavramı siberuzayda, fiziki mekana göre daha az önemli hale gelmiş ve bireyler geçmişte hiç olmadığı kadar önem kazanmışlardır. Özellikle İnternet’in “anonim” karakteri arkasında insanlar, her türlü düşüncüyü gözlerden uzak ifade edebilir hale gelmişlerdir. Öte

yandan Lewinsky olayında da görüldüğü şekilde, İnternet, yöneticiler üzerinde bir “*toplumsal denetim*” aracı haline de dönüşebilmektedir.

Bu görüştekiler kendilerine, aralarının iyi olduğu dönemde “Sovyetler Birliğinde uluslararası haberleşmeyi sağlayacak dev bir telefon santrali kuralım” diyen Troçky’e, Stalin’in “Zamanımızda bundan daha büyük bir karşı devrim düşünemiyorum” sözünü baz almışlardır. Yani bunlara göre Stalin’in bahsettiği “*karşı devrim*” gerçekleştirmiştir ve enformasyon devriminden sonra, artık bir yeni bir Stalin’in çıkması imkansız hale gelmiştir.

Dolayısıyla *İnternet/enformasyon çağı toplumları, artık daha özgür ve demokratik toplumlardan oluşacaktır.* Bu “teknolojik determinist” yaklaşım, modern sosyal teorideki ilerlemeci gelenek ile örtüşme halindedir.

Buna karşılık teknolojik determinizm geleneğine karşı çıkan ve teknolojinin de sosyal olarak inşa edildiğini savunan diğer bir bakış açısı ise, *İnternet gibi enformasyon teknolojilerinin tek başına bir değişim ajanı olamayacağını*, tam aksine kurulu düzenleri pekiştirici bir etki (Laslo) yapacağını savunmuşlardır.

Öte yandan İnternet’in en ironik tarafı büyük ölçüde anarşistler tarafından inşa edilmiş, fakat ordu için finanse edilmiş olmasıdır. Her iki taraftan da teknolojinin rüyalarını gerçekleştireceğine inanmışlardır. Anarşist ya da tekno-liberteryenlerin rüyasına göre, bilgisayarlar vücutsuz özgürlüğü mümkün kılacaktır. Ordunun onda gördüğü ise, dev bir bürokrasi inşa edeceği şeklinde olmuştur. İşin tuhaf tarafı iki tarafın da haklı olmasıdır (Brown).

Bir taraftan özgürlüğün teknolojik altyapısını hazırladığı belirtilen İnternet, diğer taraftan da, sıradan insanlar hakkında kişisel enformasyonun hiç hayal edilmedik düzeyde ortaya saçılmasına yol açmıştır. Öyle ki, günümüzün global köyünde, postane müdiresi artık bütün köylüler hakkında her şeyi bilir hale gelmiştir. (Brown ; Mccune) Dünyayı izlemekle görevli resmi otoriteler, ağ üzerindeki milyonlarca insanı çok daha kolay izleyebilir hale gelmişlerdir. Ya da belli ülkelerde potansiyel muhalifler daha kolay tespit edilebilmektedir.

Özel Yaşamın Sonu mu?

Özellikle sıradan insanların özel yaşamlarına ilişkin bir çok ayrıntıyı içeren bu bilgiler, günümüzde giderek artan bir biçimde, *kamusal alan karşısında, özel alanın daraltılması* biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu da özel yaşamın gizliliğine ilişkin kuralın sık sık ihlal edilmesi kaygılarını da beraberinde getirmektedir. Şüphesiz bugüne kadar özel alan/ kamusal alan kavramları arasındaki sınır hep muğlak kalmıştır (Boal; Wax,; Mccune). Bu kavramlarının içerikleri ideolojiler ve kültürlere göre de farklılaşmıştır.

Özellikle bireyselliğin güçlü olduğu toplumlarda özel yaşam ve gizlilik konusundaki duyarlılıklar da daha fazla olmaktadır. Örneğin enformasyon teknolojilerin en yaygın kullanıldığı ve bireyselliğin bir toplumsal karakteristik olarak görüldüğü Amerikan toplumunda, bireylerin İnternet’ten uzak kalmalarının en önemli sebeplerinden birisinin gizlilik olduğu (Mccune) ifade edilmiştir.

Haris-Westin kamuoyu araştırma şirketinin bir çalışmasına göre 1997’de Amerika’da halkın yüzde 92’si gizliliklerinin tehdit edildiğini düşünmektedirler... Bu 70’lerden beri en yüksek oranı oluşturmaktadır (Boal; Wax,; Mccune).

Bir başka çalışmaya göre ise, son onbeş yılda Amerika’da vatandaşların gizlilik konusundaki kaygıları yüzde 65’den 90’a çıkmıştır. (Pelton, Joseph N.). Yine Amerikan Ticaret Komisyonunun bir araştırmasına göre Amerikalıların yüzde 80’i toplanan enformasyonun ne yapılacağı konusunda kaygılıdır. Gizlilik savunucuları ile, enformasyon toplayıcıları arasındaki mücadele artarak sürmektedir.

Bir araştırmaya göre (ZD Net), bugün İnternet’te online ticaret yapan sitelerin yüzde 93 aşığıda görüldüğü şekilde tüketicilerinden kişisel enformasyon toplamaktadır.

Tüketicilerden kişisel enformasyon toplayan sitelerin oranları:

Kişisel enformasyon	%93
Demografik enformasyon	57
Her ikisi birden	56
Hiçbiri	7

Buna karşılık yüzde 57’si demografik enformasyon toplarken, yüzde 56’sı her ikisini birden topladığını ifade etmektedir. Enformasyon toplamadığını söyleyenlerin oranı ise sadece yüzde 7’dir.

Ancak sadece tüketicilerin değil, büyük işletmelerin de gizlilikleri tehdit altındadır. Nitekim İnternet’e bağlı büyük işletmelerin yüzde 70’i ciddi güvenlik problemi ile karşı karşıya kaldıklarını beyan etmişlerdir.

Aynı kaynağı göre online alveriş yapanların yüzde 53’ü güvenlik kaygısı yaşadıklarını beyan etmişlerdir. Buna karşılık yüzde 13 gibi küçük bir grup kaygı duymadığını ifade etmiştir. (ZD Net)

Günümüzde online gizlilik, sıradan vatandaşından, büyük örgütlere kadar herkesin sorunu haline gelmiştir. İnternet’te yaşanan mevcut kaygıları muhtelif gruplar açısından şu şekilde sıralayabiliriz (Bogonikolos):

Kamu otoriteleri ile ilgili artan kaygılar:

- hassas enformasyon ve devlet sırları
- tele bankacılık
- vergi kayıtları
- kritik altyapı sistemlerinin işlenmesinde kullanılan veriler
- elektronik mail ile alınan kamu sözleşmeleri

İşletmelerle ilgili kaygılar:

- Sözleşmeler
- Fatura ve diğer elektronik düzenlemeler.
- Gizli işlemlerde lisans ve uluslararası haklar.
- Siparişlerin kredi kartı ile ödenmesi.
- Online alınan ödemeler.

Tüketiciler ve bireylerle ilgili kaygılar:

- kredi kartıyla yapılan ödemeler
- online ödemeler
- sözleşme ve antlaşmalar
- tele bankacılık gibi elektronik finansal işlemler.

Bu kaygılar içinde belki de en önemli olanı tüketiciler ya da sıradan insanların yaşadıklarıdır. Çünkü gerek resmi otoriteler gerekse büyük işletmelerle ellerindeki nitelikli personel sayesinde daha sağlam güvenlik duvarları oluşturabilirler; fakat sıradan insanlar için güvenlik önlemlerinin aynı düzeyde kullanımı mümkün gözükmemektedir. Üstelik onların çok büyük bir bölümü, kendilerinin gizlilik haklarının ihlal edildiğinin dahi tümüyle farkında değildir.

Bugüne kadar İnternet’i en çekici hale getiren unsurlardan birisi, onun anonim karakteriydi; ancak, İntel’in Ocak 1999’da ilan ettiği, kişisel bilgisayarları düzenli bir biçimde tanımlayacak microchip üretimi projesi, İnternet’in anonimlik karakterinin yok olması ve gizliliğin daha çok ihlali olacaktır. Bu da elektronik gözetimde yeni bir dönem anlamına gelecektir (Bogonikolos). Artık kişisel özellikleriniz, alışkanlıklarınız İnternet üzerinde çok daha kolay izlenebilir hale gelecektir (Tesoro).

Günümüzde medyada sık sık şu tarz “dijital konfor” yorumlarına tanık olunmaktadır: Önümüzdeki dönemde konuşan bir buzdolabı, ev sahibi tıraş olurken günlük haberleri size veren bir ayna... Ayrıca otomasyon sayesinde, örneğin kahveniz siz kalktığınızda hazır olacak, pizza ya da lazanyanız, sofraya oturacağınız zaman tam zamanında kıvamında pişmiş olarak önünüze gelecek ve tüm ev cihazlarınız İnternet ağına bağlı olacak. Dolayısıyla siz evde olmasanız bile bunları uzaktan kumanda edebileceksiniz ..

Bu önümüzdeki 10 yıl içinde çizilen senaryo gerçekleşirse, artık sıradan insanların neler yediği, neler okuduğu, hangi kahveyi içtiği, neler satın aldığı, hatta biraz daha ileri gidersek sevgilileriyle neler konuştuğu, hangi sağlık sorunlarına ya da hobilere sahip olduğu gibi özel yaşamın en ince ayrıntılarına kadar, mevcut güvenlik duvarlarını aşabilenler, ulaşabileceklerdir.

Bugün enformasyon teknolojilerini yoğun bir biçimde kullanan dijital vatandaşlar, diğerlerinden daha fazla gözetim altındadırlar. Örneğin, kredi kartları ile yapılan alışverişler, İnternet üzerinden gerçekleştirilen ticari işlemler, İnternet’te ziyaret edilen web siteleri, muhtelif mağaza ve caddelerdeki güvenlik kameraları, sıradan insanları sürekli gözetim altında tutmakta ve bir yerlerde sürekli kayıtlarını yapılmaktadır.

Üstelik bu gözetim Foucault’un panopticon metaforunda olduğu gibi, izleyenlerden habersiz bir biçimde gerçekleştirilmektedir.

Türkiye’de 1982 Anayasası’nın “Özel Hayatın Gizliliği ve Korunmasına” ilişkin 20. maddesi herkesin “ özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesine isteme hakkına sahip olduğu”nu ve “özel hayatın... gizliliğine dokunulamayacağını” belirtmektedir.

Ancak bütün bu anayasal düzenlemeye rağmen, bu kuralın tam olarak uygulanabildiği konusunda kuşku vardır. Özellikle medyaya da yansıyan bazı resmi görevlilerin ve şebekelerin izinsiz telefon dinlemesi türü olayları dikkate alındığında, benzer gizlilik

sorunlarının İnternet kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak çok daha artma riskini içinde barındırmaktadır.

Türkiye açısından gözetim ya da gizlik konusu üzerinde yeterince durulduğunu söyleyebilmemiz güç. Burada İnternet teknolojisini daha sınırlı düzeyde kullanıyor olmamız yanında, bireysellik konusunda bize özgü kültürel karakteristiğimizin de belli bir düzeyde rolü olabilir.

Bunun yanında bazı insan hakları grupları, yeterli koruma konusunda açığı olan gelişmekte olan ülkeler ihraç edilen teknolojilerle ilgili olarak, endişelerini ifade etmektedirler (Simon Davis). Bu belli bir düzeye kadar bizim içinde geçerli olabilir.

Özetle belirtmek gerekirse, İnternet çağında gizlilik, en önemli sorunların başında gelmektedir. Kamusal ve özel alan ayrımı çok daha güçleşmiş ve özel alanın sürekli daralması tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

İçinde yaşadığımız çağda sıradan vatandaşlar Orwal'ın Büyük Birader, Foucault'nun Panopticon metaforunda olduğu gibi, daha çok gözetim altında olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Ancak Orwal'ın Stalin yönetiminden mülhem çizdiği türden bir yönetimin gerçekleşmeyeceği ortaya çıkmıştır. İnsanlar üzerinde artık eskisi kadar fiziki güç kullanma ihtiyacı da kalmamıştır. Yeni teknolojiler yaygınlaştıkça bu yoldaki ihtiyaç azalma trendine girmiştir. Sürekli gözetim altında olduğunu düşünen insanlar, çok daha “uysal” yaratıklara dönüşmektedirler.

Bu sebebe İnternet çağının toplumunu ne tek başına daha çok demokrasinin, bireyselliğin ve daha çok özgürlüğün toplumu olarak tanımlamak, ne de gizliliğin tümüyle yok olduğu Orwalvari bir toplum olarak nitelendirmek mümkündür. Muhtemelen önümüzdeki dönemde, özgürlük ve gözetim arasındaki çelişki, diyalektik bir süreçte karşılıklı olarak birbirlerini besleyerek, yeni sentezler oluşturacaklardır.

Kaynaklar

Boal, Mark; Wax, Emily; (1998); *The Surveillance Society: Part One*; Village Voice, 10/06/98/ Vol. 43. Issue.40.

Bogonikolos, Nikos.; (1999) *Development Of Surveillance Technology And Risk Of Abuse Of Economic Information* : An Appraisal of Technologies of Political Control, European Parliament, İnternet adresi: <http://cryptome.org/dst-1.htm>

Bonuvia, M.; Morton, L.W.; (1998) *Personal Information Privacy Issues Relating To Consumption In The U.S. Marketplace; Consumer Interests Annual*, 1998, VOLUME 44.

Brown, Andrew; (1998) Why Geeks are Heroes of Democracy. *New Statesman*, 12/18/1998/Vol. 127, Issue. 4416

Davies, Simon;; *The New Frontiers Of Privacy* London School of Economics İnternet adresi: http://www.unesco.org/webworld/infoethics_2/eng/papers/paper_12.htm

Foucault, Michel ;(1992); *Hapishanenin Doğuşu*, Çev. M.A.Kılıçbay, İmge Kitapevi, Ankara.

Laszlo, Ervin; (1992) Information Technology and Social Change: An evolutionary systems analysis. *Behavioral Science*, Oct92, Vol.37. Issue.4.

Lyon, David; (1997) *Elektronik Göz*, Çev. D. Hattatoğlu, Sarmal Yayınevi, İstanbul.

Marx, Gary T. ; (1996) *Privacy and Technology* , Elektronik January 1996, İnternet adresi: <http://web.mit.edu/gtmarx/www/privantt.html>

Mathews, Jessica T. ;(1997) Are Networks Better Than Nations? *New Perspective Quarterly*, Spring97, Vol. 14. Issue. 2.

Mccune, Jebby;;(1999) Big Brother Is watching You. . *Management Review*, Mar99, Vol. 88, Issue.

Orwell, George; (1985) *Bindokuzyüzseksendört*, Çev. H. Derin, Kültür B. Yay.Ankara.

Pelton, Joseph N. ;(1999) The Fast-Growing Global Brain. *Futurest*, Agust/September1999, Volume.33., Issue. 7.

Tesoro, Jose Manuel ;Is the Electronic Eye Watching You? *World Press Review*, October, 1996. Vol.43.Issue. 10.

The surveillance society; (1999); the Economist, 05/01/1999.

Weber, Max; (1986) *Sosyoloji Yazıları*, Çev T. Parla, İstanbul.

ZDNet Privacy Survey Results August 10, 1999 PC Magazine, İnternet adresi: <http://www.zdnet.com/pcmag/stories/reviews/0,6755,2311786,00.html>